

hier uitgedrukt.
enkel woord
arbeid van de
gewillig heeft

aan de afre-
t geen aanbe-

len Hawelijken
te bevestigen".
oordeel van
p. Huwelijksfor-
to te juichen
ft. een ernstige
oont, en daars-
en stichting

(5). En dan
Openbaring
nische rein-
ook wijsheid
— Het groote
— We zien
dooze misda-
enaamd vak-
t). — Als de
ken en brou-
wijs worden
Jan Alleman
n, maar met
itgelegd om-

van zuivere
e veel voel-
ogie, die de
rbeelding, is
eg te praten
malen: „zijn
uwen Chris-
tuen schuilt
nannen moet
een brunt is
grond, welke
). — Pervers
at bekeeren
— De echt-
cus (45). —
not een stok
en uitgesto-
ezeltje loopt
alke ezeltjes
bezoeksters
volgens Scho-
steeds één
K. S.) ge-
dt het ware
stelling; zij
rheid (189).
st blijft de
(35).

1. Volkomen
in Bolland's
andere reli-
wat gevaar-
Cat. Rome
Bolland is
en man van
dame, die
gedaan" te
rw, God de
waard is.

enikten om
st Grieksch,
ato mij hier
ik daarvoor
als hij jullie
lijven, want
en, dat je

de levende
ad, dat hij
hooren, is
n theoloog
inatie's en
— op elke
En wie in
in de ziel,
moedelijke
l begrepen
et behoef
in Minerva
n avond
erking van
st als hij
t de filoso-
h het prop-
gaan, het
toddit de
n het hart.

Maar de

ILDER.

gebruikt, maar bruidspaar of een andere geschikte
term daarvoor in de plaats gesteld.

4. In den aanhef komt het kerkelijk karakter van de
bevestiging ten duidelijkste uit.

5. De uitspraak der Schrift, dat „om der hoererijen
wil een iegelijk man zijn eigen vrouw hebbe en een
iegeelike vrouw haar eigen man" en die omtrent „de
gave der onthouding" dienen in het formulier te wor-
den opgenomen, mits niet onder de huwelijksorzaken,
wij het huwelijk in de schepping gegrond is.

6. De betekenis van het huwelijk voor het genade-
leven worde, in het formulier eenigszins breed uit-
gewerkt.

7. Het is genoeg, wanneer de Schriftuurlijke gedachte
omtrent de onderdanigheid van de vrouw aan haar
man eenmaal wordt uitgedrukt bij de plichten van
de Vrouw en eenmaal in de vragen aan de Bruid.
Verdere herhaling is noodeloos en dient daarom ont-
raden. Wel worde opgenomen: „Deze ordinantie Gods
zult gij niet tegenstaan, maar veel meer het gebod Gods
gehoorzaam zijn en het voorbeeld der heilige vrouwen
navolgen, welke op God hoopen en haar eigen mannen
onderdanig waren, gelijkzwerigs Sara haar man Abraham
gehoorzaam geweest is, hem noemende heer".

8. De aanspraak tot de Vrouw worde besloten met:
„Want een vrouw, die den Heere vreest, die zal ge-
prezen worden" (Spr. 31:30).

9. De zegenbede na het antwoord van de Bruid:
„De Vader der barmhertigheid, die u door zijne genade
tot dezen heiligen staat des huwelijks geroepen heeft,
verbinde u met rechte liefde en trouw en geve u zijn
zegen. Amen" worde op geenerlei wijze uitgebreid
en daaraan dus ook niet toegevoegd de verklaring,
dat het huwelijk voltrokken is.

10. Voor de vermaning tot knielen en de opwek-
king tot gebel bij de oude formule behouden.

11. De eerste zin van het gebel worde zoo moge-
lijk in kortere zinnen gesplitst.

12. De 128ste psalm worde niet ingevoegd.

Men zal toestemmen, dat de uitspraak over die
punten den arbeid van de Deputaten aanmerkelijk
zou hebben verlicht.

Op de concepten van Deputaten was veel ge-
gronde kritiek uitgebracht.

De Commissie deed dit goed uitkomen.

Voor al in het formulier om te bevestigen de
Dienaren des Woords en dat voor de huwelijks-
bevestiging ging zij in veel niet met de Deputaten
mee.

En het blijft nog altijd te bejammeren, dat de
Synode voor de bespreking hiervan geen tijd heeft
weten te reserveren.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Nog eens artikel 40.

Van den heer C. Guijt, voorzitter van de af-
deeling Den Haag van den christelijken ambte-
naarsbond, ontving ik het volgende schrijven, dat
ik gaarne een plaats geef, omdat hoor en weder-
hoor, vooral in de quaestie van art. 40 een gebie-
dende eisch is.

Hooggeachte Heer en Broeder,

Uw beschouwing over art. 40 in het jongste num-
mer van de „Reformatie" acht ik zeer vreemd. Niet
de intrekking, doch de opname van art. 40 is volgens
U onrechtvaardig.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXXXIII.

II (20 Dec.). De levenskring van de volkeren der
Reformatie is nooit gunstig geweest voor de ont-
wikkeling en den bloei der kunsten. Een eigenlijk
Protestantsche kunst bestaat er zelfs niet. Hoofdoor-
zaak hiervan is, dat de Protestantsche Christenheid
en met name de Calvinistische, de illusie der zicht-
bare eenheid, zij het ook met een wonde in het
hart, heeft laten varen. Ze heeft haar eenheids-
idealen verplaatst van hier beneden, naar het Je-
rusalem, dat boven is, om den troon van het Lam.
Toch verwerpt daarom het Protestantisme, zoo min
in Luther als Calvin, de kunst als gave Gods.
Op zichzelf sluiten we de oogen voor de kunst
met. Eer stemt het ons droef, dat de gedeeldheid
des levens aan een rein en heilig ophoeden der
kunst in den weg staat. Maar liever dan, nu het
eenmaal zoo is, de kunst op het pad harer afdo-
elingen en valsche idealen te volgen, laten we ons
vergenoegen met wat er uit andere scholen ons
edels geboden wordt; om voorts zelve tevreden
te zijn met de kunst in haar edelsten vorm te
grippen, door of zelf de harp te toekelen, of naar
anderer lier te luisteren, als de hymne naar God
omhoog stijgt en de kunst rechtstreeks verheerlijking
wordt van Zijn nooit te volprizen Naam.

III (24 Dec.). Na de kunst komt het vermaak
ter sprake. En dan mag er geen oogenblik twijfel
over bestaan, of het vermaak is in en op zichzelf
niet alleen geoorloofd, maar door God gewild, en
kan nooit dan tot schade van een gezonde ont-
wikkeling uit den levenskring van huis en volk
worden geweerd. Slechts eischt het wortelbeginsel
der wet Gods (de liefde tot God en tot den naaste),
dat als ongeoorloofd worde afgesneden en verbo-
den, alle vermaak en alle ontspanning, waardoor
aan de eere Gods te kort gedaan wordt, of ook
waarbij we door onzen naaste laten doen, wat

Eigenaardig is, dat in Mei en Juni 1922, toen zeer
veel over dit artikel gesproken is, niemand het, voor
zover mij bekend, onrechtvaardig achtte. In „Anti-
revolutionaire Staatskunde", deel I § 3 zegt Dr A.
Kuyper: „Op wat goet of slecht is, reageert veler
besef soms zwak, op wat waarheid of leugen is reeds
veel sterker, maar 't sterkt is de reactie, zoo men
voelt dat er onrecht plaats grijpt. Dit kan niet ge-
duld. Hiertegen komt schier ieder vanzelf, en vaak
met stormachtige geestdrift op."

Herhaaldelijk bindt de Regeering zich financieel voor
een reeks van jaren. Bij de uitgifte van iedere le-
ening, behoudens het recht van conversie, Bij de ga-
randeering van dividend aan de aandeelhouders der
Nederlandsche spoorwegen. Bij het toekennen van pen-
sioenen. Al deze handelingen zijn niet in strijd met het
recht. Evenmin de creatie van art. 40. Alleen moet
worden toegegeven, dat in een tijd, waarin het prijs-
niveau allerminst stabiel is, een dergelijke garantie
onvoorzichtig is.

Deze onvoorzichtige belofte wil de Regeering
terugnemen. Reeds een jaar nadat ze werd gedaan,
in welke tijdruimte de financiële positie van ons
land zich niet noemenswaard heeft gewijzigd. Welnu,
het terugnemen dezer belofte, zonder toestemming tot
intrekking door de groep, aan wie de belofte werd
gedaan, acht ik onrechtvaardig. En als tegen-
standers ons zeggen, dat de handeling welke dit kabinet
thans verricht, immoreel is, kan daartegen geen
goed argument worden gesteld.

Met de beschouwing, die de Kroniekschrijver van
het „Gereformeerd Jongelingsblad" in September j.l.
over dit onderwerp gaf, kan ik mij geheel vereenigen.

Ik betreur het, dat een man van onze richting
zich tot het uitvoeren van deze onrechtvaardige daad
heeft opgemaakt. En als wij des Zondags worden
opgewekt tot gebel voor onze Overheid en inzon-
derheid voor den Minister van Financiën, kan ik
daarop geen ander gebel opzenden, dan dat het Grote
moge behagen te verhoeden, dat in dezen tijd van rechts-
ontwikkeling onze mannen zich tot een daad zouden
leenen, welke het rechtsbesef der natie bedenkelijk
zou verzwakken.

Men wachte zich zelfs voor den schijn van het
kwaad!

Ik vertrouw, dat U dit schrijven in „de Reformatie"
zult willen opnemen en beantwoorden.

Met broederlijke,

Hoogachtend

Uw dn.

C. GUIJT.

Laat ik den heer Guijt het volgende mogen
antwoorden.

In de eerste plaats wil ik eerlijk bekennen, dat
mij in 1922, toen volgens den heer G. zeer veel
over dit artikel gesproken is, deze quaestie in
dien zin is ontgaan, dat ik geen reden vond haar
speciaal in „De Reformatie" te behandelen. Alles
wat op sociaal en politiek terrein zich afspeelt,
kan in deze rubriek niet worden besproken. Maar
wel kan ik dit zeggen, dat indien de betekenis
van dit artikel, zooals we haar nu kennen, toen
zoo scherp aan het licht was getreden als thans,
mijn oordeel moeilijk anders had kunnen luiden.
Ten tweede moet ik opmerken, dat het citaat van
Dr Kuyper in dit verband mij niet recht duidelijk
is. Het is zeer wel mogelijk, dat het onbillijke van
een of andere zaak niet terstond in zijn volle
scherpte wordt gevoeld, en dies ook de reactie
van het rechtsbesef niet oogenblikkelijk zich open-

we uit hooger motief zelf zouden weigeren.

IV (29 Dec.). Zoo eeren we dan de Kunst als een
heilige gave Gods, en het Vermaak als een door
God gewilde ontspanning, mits beiden gebonden aan
Gods heilige wet. En hiermee begint de reeks
van schier onoverkomelijke bezwaren; want niets
zoozeer als Kunst en Vermaak leent er zich toe,
om in zonde misbruikt te worden.

V (5 Jan.). Middenpunt van het publiek vermaak
is het toneel. Wat nu de komedie betreft,
ze is onder christenen in elk opzicht en altijd on-
verdedigbaar, zelfs indien we een ideale komedie
konden scheppen, waar elk zondig element uit weg-
bleef. Want dramatische kunst eischt, dat de to-
oneelkunstenaars heel hun leven aan het toneel
wijden. Zulk een leven zou dan moeten bestaan in
het jaar-in jaar-uit zich inwerken en inleven in
een vreemde, vaak zondige rol. Dit onderdrukken,
ja, stelselmatig onderdrukken van de eigen per-
soonlijkheid moet aan het karakter een onware
plooi geven. En het christendom, dat er juist op
aan is gelegd om ons uit „het spelen van de
vreemde rol" tot „onzelf te doen komen", staat
alzo principieel tegen de dramatische kunst over.

VI (26 Jan.). De liefhebberij-komedie laten we
onbesproken. Of de leerlingen van een gymnasium,
gelijk oudtijds op de dies natalis, een stukje
willen vertoonen; of men een bruiloft door een
kleine opvoering wil opvroolijken; of ook of men
zich onder elkander oefenen wil in gesticulatie en
recitatie door een Athalia of Hamlet op te voeren,
raakt de besproken kwestie niet. Dat is dilettan-
tisme, geen dramatische kunst. Private liefhebberij,
waar nooit publiek vermaak mee kan bedoeld
zijn.

VII (28 Jan.). De Christelijke Kerk heeft, althans
in de dagen, dat ze zich zelve eerde, onvoorwaar-
delijk het toneel als bedorven en onherstelbaar
veroordeeld. Dit wordt met getuigen bevestigd.

VIII (31 Jan.). Zelfs blijft het een vraag of, ook
al schiep men een ideaal-toneel, de vrouw als
zoodanig ooit voor het publiek zou kunnen op-
treten, zonder iets te verliezen van het stofgoud

baart. Dat kan later komen, wanneer het volle licht
op de bedoelde quaestie valt, of de tijdsomstandig-
heden en het practisch effect haar nader accentue-
ren. Nu is het mij niet onverklaarbaar dat wie door
de intrekking van 't bewuste artikel getroffen worden,
tegen deze daad in verzet komen. Ik kan zelfs be-
grijpen, dat zij zulk een geste een oogenblik als
onrecht gevoelen, omdat hun een belofte gedaan
werd. Maar zij moeten kunnen verstaan, dat an-
deren in die belofte iets onrechtmatigs zien, omdat
daarin iets wordt vastgelegd, wat tot onbillijkheden
leidt.

Zoo kom ik tot een derde punt.

Het gaat niet om een financiële verbintenis
als zoodanig.

Het gaat om deze quaestie of een regeering tegen
haar ambtenaren kan zeggen: de wedden, die ge
nu geniet, blijven u gewaarborgd en kunnen (want
daarop komt het neer), nooit of te nimmer ver-
minderd worden. En dit meen ik te moeten ont-
kennen. Zoo iets mag een minister nimmer be-
loven. Dat is een belofte, van wier vervulling
hij niet zeker is. Daarin belooft hij te veel; gaat
hij boven zijn kracht, en wekt hij verwachtingen,
die, en dit blijkt nu reeds, jammerlijk bedrogen
uitkomen. Want salarissen en loonen zijn geen on-
wankelbaar vaststaande waarden, en wisselen, naar-
mate de kosten voor levensonderhoud en de finan-
ciële toestanden rijzen of dalen. En een regeering,
die heden belooft, weet niet, hoe in de toekomst
de omstandigheden wezen zullen. Zou het ver-
antwoord zijn, wanneer de tekorten al grooter en
grooter werden, en door een wet van Meden en
Perzen aan geen enkel salaris mocht gekort wor-
den? Geeft een fabrikant ooit zulk een belofte?
En zou men willen, dat, om aan een onver-
brekbare toezegging te ontkomen, massa-ontslag
werd toegepast, om de ontslagenen terstond weer
te henoemen, maar dan op andere voorwaarden?
Ik doe deze vragen, omdat ik ze om mij heen
hoor, en de beschouwing van art. 40, die velen
huldigen, verduidelijken. En wat niet het minst
onbillijk is: waarom deze belofte in art. 40 wel
gegeven aan hen, die op 1 Juli 1922 in dienst
waren, en aan de anderen niet? Dat gevoelt de
heer Guijt toch wel als onrecht. Dit zou leiden
tot een meten met twee maten, waarvan de ge-
volgen voor het sociale leven m.i. jammerlijk moe-
ten zijn.

Daarom kan ik nog niet van meening veranderen.

Wel gevoel ik de groote teleurstelling der amb-
tenaren.

Zij zijn door het bewuste artikel op een dwaal-
spoor gebracht.

Hun is iets voorgespiegeld, dat de zekerheid
der werkelijkheid miste, maar waaraan zij zich
hebben vastgeklemd. En nu is de ontgoocheling
bitter. Maar wie zich ernstig rekenschap geeft van
den nood, die heerscht, en van de noodzakelijkheid
der bezuiniging, wil deze teleurstelling gewillig en
ook met fierheid dragen. God geve allen, wien het
geldt, daartoe kracht.

En nu nog iets.

Op de uittaling van den heer G. over onze
mannen zal ik niet ingaan. Ik betreur het, dat

van haar vleugelen. Geen onzer zou anders dan met
leede oogen zien, dat zijn moeder, zijn vrouw,
zijn zuster of dochter er zich aan prijs gaf. En
daaruit volgt, dat „liefde voor den naaste" ons alle
meedoet aan het toneel en dus ook het bezoek
van den schouwburg moet ontzeggen.

IX (2 Febr.). Wel beweert men, dat God de ac-
teurs-talenten niet kan geven hebben, om ze
niet te gebruiken, maar bewijzen kan men dat
niet.

Waarom zou er geen talent voor de dramatische
kunst door God kunnen zijn ingeschapen, al is
het zijn wil, dat, om der zonde wil, dat talent
rusten zal tot hooger en heiliger levensperiode hier-
namaals? Dat kunstig op elkaar werken van stem,
gebaar, houding, uitdrukking, kortom, dat dienst-
baar maken van heel de verschijning aan wat de
geest wil openbaren naar buiten, hoort het zelfs
niet meer thuis in een aanzijn, waar alle dualisme
weg zal vallen?

X (4 Febr.). Ook over het talent der tooneel-
schrijvers valt men. Maar mannen als Sha-
kespeare en Racine en Schiller en Vondel zijn
volstrekt niet in den lagere zin door het toneel
tot schrijven beziel. Hun scheppingen behouden
hun waarde, ook al viel alle toneel weg. Zelfs
bevatten juist de scheppingen dezer groote mees-
ters een schat van schoonheden in zich, die op
een toneel bij massa's teloor gaan, en omgekeerd,
voor een toneel hindernissen opleveren, die door
kleinere en onbeduidender scribenten uitstakend
zijn gemedend.

XI (11 Febr.). De bedachtzaamheid der voor-
zichtigen wil zich voorts nog schikken naar de
eischen der werkelijkheid, en uit toegeeflijkheid
aan de jeugd een spaarzaam komediebezoek toe-
staan, om ze voor erger te bewaren. Maar aan
deze bedachte bedenking der berekenende utiliteits-
moraal ligt een systeem van opvoeding ten grond-
slag, dat lijnrecht indruischt tegen den eisch van
Gods Woord. Het is de theorie der Jezuïeten, dat
een klein kwaad geoorloofd zou zijn om een grooter
te voorkomen.

ons Jongelingsblad zoo scherp den minister heeft bestreden. Van rechtsverkrachting is m.i. geen sprake. Doch ik wil een andere opmerking maken. Er wordt van meer dan een zijde sterk aangedrongen op hoogere belasting van de goederen in de doode hand. M.i. terecht! Maar waar deze aandrang vooral geoefend wordt van een kant, waar de naam Rome reeds een rilling door het bloed jaagt, mag wel de vraag gedaan, of men niet vergeet, dat dan ook aangepakt worden de rijke kerken en pastoriegoederen, die vooral in het Noorden vele hervormde gemeenten tot kapitalisten maken.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

Hegel en het Christendom.

Het is geen huichelachtig lukken voor hare majesteit „de publieke opinie“, wanneer Hegel het christendom het non plus ultra van alle godsdiensten noemt.

Hij meent werkelijk, dat het christendom harmonieert (als sluitstuk) met zijn wijsgeerig systeem, en dat zijn systeem past (als commentaar) bij het christendom.

Er is geen sprake van eenig valsch bedoelen. Hegel gelooft beslist, dat niemand het christendom zoo goed heeft begrepen, en ook, dat geen mensch het zoovele en gewichtige diensten heeft bewezen, als hij!

Op de oogenschijnlijke verwantschap tusschen Hegelarij en christendom hebben we reeds bij een enkel punt de aandacht gevestigd.

Hegel voelde zich „thuis“ in het christendom, omdat het God leert kennen als den Onzienlijke, den Geest, en omdat het de geestelijke dingen niet slechts stelt in een (zekere) antithese met het natuurlijke, maar ook als ontwikkelingseindpunt van het natuurlijke.

Maar nog meer is Hegel onder bekoring van het traditioneele christendom door zijn Drie-eenhheids-leer.

Zeker, ook bij Perzen, Egyptenaars, Grieken, vinden we sporen van de Drie-eenhheids-gedachte, maar in de christelijke kerk is deze waarheid bewust gegroepen, in dogma-vorm gekristalliseerd, en als fundamenteel beginsel beleden.

Gelijk het christendom staat of valt met de Drie-eenhheidsleer, zoo ook (naar de meening van den architect!) Hegel's systeem.

We hebben reeds gezien, dat de drie-slag (stelling, tegenstelling, samenstelling) bij Hegel het bewegingsprincipe van de ontwikkeling is.

Maar kijk nu eens, hoe deze denk-kunstenaar de zeer intieme geloofswaarheid van het christendom exploiteert (zeg maar: prostituteert) voor zijn godsdienstfilosofie.

Hij doet het op zoo'n manier, dat voor de „wijzen en verstandigen“ de „redelijke godsdienst“ geheel in redelijkheid opgaat en het verstand voor den kruisdood bewaard wordt.

God is, zoo redeneert hij, naar zijn wezen geest, maar het wezen van den geest is denken. Denken is onderscheiden. Wie zichzelf denkt, onderscheidt zichzelf van iets anders. Dit andere, waarvan (van wien) God zich, denkend, onderscheidt, is de Zoon, het Woord, de Logos. En de zichzelf onderscheidende is de Vader, het op-zich-zelf-zijn. Uit het anders-zijn in den Zoon keert de Vader terug tot zichzelf door den Heiligen Geest, dewelke is de hand der liefde.

Behalve deze onderscheiding naar binnen (de Gereformeerden zeggen: in de oeconomie of huishouding, van het goddelijke Wezen), is er ook een onderscheiding naar buiten, in de openbaring Gods.

De Vader denkt zichzelf en dit gedachtenbeeld van God-zelf is de Zoon. Maar zoodra Gods gedachte-van-zichzelf zelfstandigheid aanneemt, ontstaat de „wereld“ (hetgeen de bijbel „schepping“ noemt).

Het ontstaan van de wereld is dus bij Hegel niet het product van een vrij-machtige wilsvaard, maar het resultaat van een „proces“ in God. Door het proces in God, ontstaat de wereld buiten God.

Van de natuur met hare vaste ordeningen en wetten kan men nog niet ten volle zeggen, dat ze van God afgescheiden is, maar wel van den menschelijken geest, die zich denkend ontwikkeld heeft tot vrijheid.

Wij weten reeds, dat Hegel dit denkproces van den menschelijken geest, waardoor deze zich (in ik-bewustzijn) losmaakte van den Al-Geest, de zondeval genoemd wordt, en ook, dat hij, — op dezelfde manier de bijbelsche woord-beelding gebruikend (zeg „ernst“ misbruikend), — den terugkeer uit het voor-zich-zijn des menschen tot het zijn in den universeelen Geest, de verzoening belooft te noemen.

Nu gaat Hegel verder, in de mysterie-taal der christelijke religie, zijn godsdienst-filosofie uit te werken.

De persoon, in wien de verzoening (bewustwording van de eenheid tusschen God en mensch) tot stand komt, is Christus. In Christus wordt het mystieke geheim van de onbegrepen (en in zekeren zin verloren) eenheid tusschen God en

mensch opnieuw openbaar. Ja, in Christus is zij, voor het eerst en het best, tot werkelijkheid geworden. Wanneer Christus zich noemt den een-geboren Zoon van God, is dit niet alleen een doorstralen van zijn bewustzijn, kind van God te wezen, maar ook een wezenlijk tegenwoordig en bewust-zijn van God in Hem, zoodat in Christus het goddelijke en menschelijke identisch (hetzelfde) zijn geworden.

Wanneer Hegel spreekt van Christus als den Godmensch, bedoelt hij dus heel iets anders dan de christelijke kerk, namelijk niet den Christus in wien de goddelijke en menschelijke natuur persoonlijk vereenigd zijn (onvermengd en onveranderd, ongedeeld en ongescheiden, om met Chalcidon te spreken), maar een Christus in wien de mensch God wordt, doordat God in hem mensch wordt.

Voor ieder mensch is dit de weg der verzoening.

Verlossing is bewustwording tot god-menschelijkheid.

Aan den persoon, en de door Christus verkondigde, waarheid moet de mensch zichzelf opheffen tot het weten: mijn geest is Gods Geest.

En wat voor beteekenis hecht onze denk-postel nu aan de groote centraal-wonderen, zonder welke de christen zijn verlossing een hersenschim acht, namelijk het kruissterven, de opstanding, de hemelvaart, de Pinksteruitstorting?

Hegel zegt: Door zijn antithese met de natuurlijke wereld, wekte Christus vijandschap. De ontkenning der boosheid brengt hem aan het kruis.

Door dit sterven van Christus grijpt er in het bewustzijn (ja, dat is de groote poort des hemels: het bewust-zijn!) der discipelen een ommekeer plaats. Zij verliezen Christus als mensch-die-bij-hen-was, als historische verschijning, en vinden Hem terug vergeestelikt, en vergoddelikt, dat is als religieuze verschijning. Opstanding en hemelvaart beteekenen, dat de particuliere Christus (behoorende tot den discipelenkring) de universele Christus wordt, de Wereld-verlosser.

* *

Op het rijk van den Zoon volgt het rijk van den Geest.

In het wezen Gods is de Geest de wederkeering Gods door den Zoon tot zichzelf.

Dit goddelijk proces van wederkeering en bewustwording heeft nu óók (of moeten we zeggen: eigenlijk?) plaats in den menschelijken geest. De mensch, die in Christus (of in wien Christus) de verzoening doorleeft, wordt zich zijn eenheid met God bewust. Dit mystieke bewustzijn is de Heilige Geest, de Trooster, die in ons roept (ons leert roepen): Abba, Vader! Wie dezen Geest heeft, heeft het eeuwige leven en de gemeenschap met al het levende, dus ook met alle menschen.

De lezer voelt het fijne (en toch reusachtige) verschil met onze christelijke waarheidsofpvatting!

Bij Hegel is er geen sprake van een openbaring Gods aan den mensch, door objectieve heilsfeiten, gebeurtenissen-in-den-tijd, maar in den mensch, door de bewustwording Gods tot zelf-bewustzijn. De christelijke dogmata, die op de groote heilsfeiten gebaseerd zijn, worden door Hegel verrédelikt tot wijsgeerige waarheden. Hegel distilleert uit de dogma's het zout der redelijkheid en laat het andere (de voorwerpelijke, historische, waarheid) verdampen in de sfeer der symboliek. Dit is de beroemde feiten-verdamping, waarover ook in ons land, nog niet heel lang geleden, ernstige persdiscussies gevoerd werden.

Maar laat ons verder de wonderbaarlijke verfilosofieering van de christelijke religie in oogenschouw nemen.

Het rijk van den Heiligen Geest openbaart zich in de kerk, omdat in de kerk verwerkelijkt wordt het samenstellende (synthetische) streven van den Geest, zoowel in de verhouding van de menschen onderling als in de verhouding van de menschen gezamenlijk tegenover God. De kerk wekt en sterkt het bewustzijn van de (mystieke) eenheid van den menschelijken (persoonlijken) geest met den goddelijken (absoluten) Geest. De kerk is de groote Opvoedster tot ware mystiek (gevoel en beoefening van verborgen gemeenschap met God).

Uit dezezelfde oorzaak prijst Hegel den eeredienst (cultus) der kerk als opvoedingsinstrument aan. Voor hem is de liturgie: vorm geven aan het leven en leven aan den vorm. Ze is niet een besef, maar een daad, een streven naar de zekerheid van de genade Gods; een mystiek zich met God vereenigen, zoodat de mensch zich in God, en God in hem, weet. Dit weten grondt zich niet op den papieren, objectieven, bijbel, maar op 't doorwerkend getuigenis van Christus, en de kerk levert dit getuigenis, in gemeenschapsgevoel met de komende geslachten, over aan hare kinderen, die zij laat doopen, ten teken van de mystieke verzoening, en van het in-geordend (in-geboren) zijn in het rijk Gods.

Zelf geniet de kerk aan het avondmaal de geestelijke eenheid (unio mystica) met Christus, en (dóór hem) met God.

Uitwendig heeft de kerk een taak tegenover de wereld, namelijk haar te vergeestelijken en ze op te heffen tot haar eigen hoogte.

Hegel grijpt, en étalleert, hier een echt christelijke (men zou kunnen zeggen: gereformeerde) gedachte. De kerk mag zich niet ascetisch afscheiden uit de wereld; evenmin mag ze, op de manier van Rome, den baas spelen over de wereld. Zij moet, met de in haar gewordene geestelijke kracht, de wereld doordringen, het zout der aarde wezen.

Te dien einde pleit Hegel voor een hecht verband tusschen staat en kerk, aangezien de staat dezelfde taak heeft ten aanzien van de moraal, als aan de kerk is toevertrouwd ten opzichte van de religie. Hegel leert (en ook hier schiet zijn pijl raak), dat, voor heider bloei, beider vrijheid noodzakelijk is. Wanneer de religie in haar vrije ontwikkeling door vreemde overheersching (b.v. door de politieke tirannie) gehinderd wordt, zal ook de staat ontfaarden tot onvruchtbaarheid en slavernij. De vrije staat bloeit slechts op den bodem der vrije religie, de vrije religie in de sfeer van vrije staatsinrichting.

De christelijke religie (in haar protestantschen vorm) verdient dus ook daarom den palm der eminentie, omdat zij de religie van de ware, persoonlijke, vrijheid is, de predikster en handhaafster van de vrijheid van het geweten!

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Marcellus Emants. †

Enkele dagen geleden brachten ons de kranten het overlijdensbericht van Marcellus Emants, een bekende persoonlijkheid op het terrein der literaire kunst. Oud reeds — een verre zeventiger — en zwaar ziek, was hij voor eenige jaren buitenslands gegaan, om daar genezing te zoeken; maar hij vond die niet. De berichten werden steeds ongunstiger en de hoop op terugkeer steeds minder, tot vorige week het einde kwam.

Emants was onder de moderne kunstenaars de eenzame; hij behoorde tot een anderen tijd, ook tot een andere richting dan de tegenwoordige. Tot de tachtigers stond hij in geen ander verband, dan dat hij hun voorlooper was, die mee den weg hun haande in z'n tijdschrift „de Banier“, maar in de tachtigers-beweging ging hij niet mee, ofschoon de jongeren hem graag als een der hannels beschouwden. En door z'n groot fortuin, dat hem tot een leven naar eigen verkiezing in staat stelde, stond hij ook eenigszins buiten een bepaald milieu. Daarbij maakte hem de omstandigheid, dat hij niets konde van den strijd om het bestaan, ook anders dan de overigen; enerzijds een voordeel, wijl hij nimmer iets behoefde te doen gedreven meer door geldzorg dan door inspiratie, maar aan den anderen kant toch een nadeel, omdat de aanraking met het gewone leven ook den kunstenaar frisch houden moet. Ten slotte was hij een eenzame ook door z'n karakter, dat hem, terughoudend, in zichzelf gekeerd mensch, verwijderd hield van anderen.

Zoo is Emants geweest de eenzame.

Alzonderlijk staat hij ook in z'n werk zelf omdat hij nog was een der allerlaaste vertegenwoordigers van 't naturalisme in de letterkunde, van de objectieve waarneming en reproductie van 't levensgebeuren. Eerder al handelde ik in ons blad over dit naturalisme, zooals het gekomen in den greep der tachtigers-individualiteit, geworden is tot realisme, tot realistisch zelfs en tot allerlei andere subjectiviteit. Niet alzo bij Emants. Hij is gebleven, die hij was, de naturalist, die beschreef wat hij zag en zooals hij het zag, en daarbij de verantwoordelijkheid voor platitude of verhevenheid van de beschreven personen of toestanden legde op de menschen of den tijd zelf, niet wilde gedragen zien door hem, die het publiek den spiegel voorhoudt. Daarom is er bij Emants geen tendenz, maar ook geen moraal, geen mooimakerij, maar ook geen vernijden van gevoeligheden.

Dit naturalisme, vereenigd met twee in hem zeer sterke eigenschappen van tachtigers-karakter, de psychologische analyse en het pessimisme, kenmerkt Emants, maar maakt zijn werk tegelijk somber, zwart, pijnlijk-hard.

Scherp-critisch waarnemer als hij is, en zonder eenige consideratie, geeft de rauwe waarheid en werkelijkheid te zien, werkelijkheid dus, maar huiveringwekkend door het cynische en bittere. Levensdesillusie, ijzig-koude bitterheid, die alle levenszoet vergalt, nacht-zwart scepticisme, waaruit alle levenslicht is geluscht, sissende boon, die alle levenswarmte versterven doet, dat alles is de doorgaande mentaliteit van Emants' werk, van zijn romans zoowel als z'n toneelstukken en gedichten. Z'n zielsontleding, uiterst scherp, is vivisectie: koud en hard, omdat er geen tegemoetkoming is aan levensgevoel; zonder troost, omdat er geen hoop is, wrang en wreed, omdat aan de mogelijkheid van pijn niet wordt gedacht.

Zoo is Emants — en zoo staat hij vlakaf tegenover de christelijke levens- en wereldbeschouwing. Want deze wenscht zich te richten naar het voorbeeld van den goeden Herder, die niet het verloren ontleedt en in al z'n gruwelijkheid doet zien, maar het zoekt, om te redden, te reinigen, die niet met hoonend cynisme, doch met liefdevol erbarmen

komt, niet
tend me
Emants
leven, z
heden, z
stem, w
ideaal. N
van het
heid, dan
filosofie,
perus, m
diep, zoo
woorden
de char
heidszeg
Babylonis
een waar
Emants p
nadere o
Beiden
levensdu
genade d
hun indiv
zegt Que
veel mee
dwoepte
romans v
schriften;
tooveren
teller sch
vordriet,
heid. Het
is geen a
Ze stan
het leven
dan de
ontfermen
chologisch
stelling v
gaan heid
z'n leven
ellende, v
stelling -
de hoogte,
nog groot
Is da
ging zich
perus. E
en ellend
leven als
er nu e
als gewoo
beeld, dat
kelijkheid
sequenties
Maar z
schuld lig
ilteit juist
is de prac
tus heeft
zij het als
nen ze o
andere ov
zijds nim
tusschen v
erkenning
stijlwarmte
en veelzija
bij hem a
these, was
hen en o

De thetische

we
da
pr
an
zie
th
vo

In de tv
antithetisch
tijd komt i
nen.

De predi
als vanzel
den Mohan
diking we
tegenover c
zijn Mohan
keus: „Chr

De